

University of Groningen

Peter Abelard. Letters IX - XIV. An edition with an introduction.

Smits, Edmé Renno

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1983

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Smits, E. R. (1983). Peter Abelard. Letters IX - XIV. An edition with an introduction. Groningen: s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

SAMENVATTING

In hoofdstuk 1 wordt een beknopt overzicht gegeven van leven en werken van Petrus Abaelardus (1079-1142). Hierin komen de brieven IX-XIV kort aan de orde. Brief IX toont Abaelard's zorg voor de nonnen van de Paracleet, het door hemzelf gestichte klooster; hij spoort hen aan zich onder leiding van zijn vroegere geliefde, Heloise, toe te leggen op de studie van het Grieks en het Hebreeuws. In brief X discuteert Abaelard met de beroemde Cisterciënser abt Bernardus van Clairvaux over de tekst van het Onze Vader; hij werpt de Cisterciënsers nieuwlichterij in de liturgie voor de voeten. In brief XI poogt hij op methodische wijze verschillende opvattingen over de identiteit van St. Denis, de apostel van Frankrijk, te verzoenen. De polemische kant van Abaelard's oeuvre komt naar voren in de brieven XII en XIII: in brief XII attaqueert hij een reguliere kanunnik die de monastiek kritiseert en in brief XIII valt hij een tegenstander van het gebruik van de dialectiek aan. Brief XIV is gericht tot de bisschop en de clerus van Parijs en betreft een conflict tussen Abaelard en diens vroegere leermeester Roscelinus van Compiègne.

In hoofdstuk 2 passeren alle door Abaelard geschreven brieven de revue. De collectievorming begon in de Paracleet en werd voortgezet in het laatste kwart van de zestiende eeuw, hetgeen resulteerde in de *editio princeps* van 1616. De collecties brieven in deze 17e-eeuwse editie en in de 19e-eeuwse edities van Cousin en Migne worden vervolgens behandeld. Sindsdien is er één nieuwe brief bijgevonden. Geconstateerd wordt dat van de brieven I-VIII inmiddels moderne edities verschenen zijn. Dit bleef echter een desideratum voor de brieven IX-XIV. De brieven van Abaelard die bewaard gebleven zijn vormen geen Middeleeuwse collectie. Een duidelijke eenheid is echter te constateren bij de brieven I-VIII, de beroemde correspondentie van Abaelard en Heloise. De brieven IX-XIV verschillen wat betreft geadresseerden, datering en aard, hetgeen ook weerspiegeld wordt in de overleveringsgeschiedenis. Enige opmerkingen over de brief als genre besluiten dit hoofdstuk.

Daar Victor Cousin van handschriften gebruik maakte om de *editio princeps*

te verbeteren (Migne biedt slechts een herdruk van de editie uit 1616 met enige aanpassingen), worden zijn werkwijze en zijn editie kritisch besproken in hoofdstuk 3. Het blijkt dat alleen de tekst van brief XI substantieel verbeterd werd, hoewel in andere opzichten Cousin's editie een vooruitgang betekende.

Hoofdstuk 4 behandelt van iedere brief de opgespoorde handschriften en de tekst zoals die afgedrukt is in de *editio princeps*. De relaties tussen de verschillende tekstgetuigen worden besproken, hetgeen tot een *ratio edendi* voor iedere afzonderlijke brief leidt. De tekst van brief IX in het enige manuscript en in de *editio princeps* loopt sterk uiteen. Dit blijkt toegeschreven te moeten worden aan de uitgeversactiviteiten van de eerste editores die de verkorte citaten van vooral Hieronymus uit contemporaine Hieronymus-edities aanvulden. Van brief X is ook slechts één handschrift bewaard gebleven. Wel is een verloren gegaan manuscript uit Clairvaux bekend dat mogelijkwerwijs voor de editie van 1616 gebruikt is. De situatie is anders voor brief XI; hiervan zijn zes handschriften over waarvan er vier tot een duidelijke groep behoren. Brief XI is namelijk opgenomen in een in de dertiende eeuw samengesteld dossier over St. Denis dat de titel *Vita et Actus beati Dionysii* heeft. Eén van de andere twee manuscripten biedt weliswaar ook teksten over St. Denis (het tweede gaat terug op een legger waarin teksten over deze Frans schutspatroon bijeengebracht waren), maar vertoont niet zo'n duidelijke eenheid als de *Vita et Actus*. Ook hier kan aannemelijk gemaakt worden welk manuscript door de uitgevers van 1616 gebruikt zou kunnen zijn. Brief XII en XIII zijn niet in een handschrift bewaard gebleven. De editor is derhalve op de *editio princeps* en, voor eventuele verbetering van de tekst, op zijn eigen *ingenium* aangewezen. Brief XIV is weer wel in een manuscript tot ons gekomen. Daarnaast bestaat nog een 18e-eeuws manuscript maar dit is slechts een afschrift van de *editio princeps*. Enige algemene opmerkingen over de wijze van uitgeven besluiten dit hoofdstuk.

In hoofdstuk 5 wordt inhoudelijk op de brieven ingegaan. Daarbij staat het probleem van de datering centraal. Brief IX dient gedateerd te worden in de periode 1132-1135, na de correspondentie tussen Abaelard en Heloise en de *Problemata Heloissae* en vóór de collectie preken van Abaelard. De brief staat

in de traditie van Hieronymus' ideaal van de intellectuele monastiek. Brief X stamt ongeveer uit dezelfde periode (1131-1135). De vraag of deze brief de animositeit tussen Bernardus van Clairvaux en Abaelard weerspiegelt - sommigen menen dat het hier slechts een beleefd meningsverschil betreft - wordt positief beantwoord. De datering van brief XI ligt vrij vast. Zij is tussen maart 1121, Abaelard's veroordeling op het concilie van Soissons, en 9 januari 1122, de dood van abt Adam van St. Denis, geschreven. Abaelard analyseert in deze brief volgens de in zijn *Sic et Non* uiteengezette methode een drietal passages uit het werk van vroegere auteurs die niet met elkaar overeen lijken te stemmen. Hij komt tenslotte met een drietal opties. De brief bevat geen tegenstrijdigheden met mededelingen die over St. Denis gedaan zijn in Abaelard's autobiografische *Historia Calamitatum*. Degene voor wie brief XII bestemd was, kon niet opgespoord worden. De datering is lastig, maar door een vergelijking met andere werken van Abaelard en een mogelijke toespelings op de nonnengemeenschap van de Paracleet, lijkt de periode 1128-1136 het meest in aanmerking te komen. Een vergelijkbaar geval vormt brief XIII: de adressaat is niet te identificeren en duidelijke aanwijzingen voor een datering ontbreken. Vergelijking met vooral Abaelard's *Theologia Christiana* wijst op de periode rond 1130. Van brief XIV wordt aannemelijk gemaakt dat deze geschreven is na de *Theologia 'Summi Boni'*, die nà 1118 tot stand kwam, en vóór 1121, het jaar waarin de *Theologia 'Summi Boni'* op het concilie van Soissons veroordeeld werd.

Tenslotte volgt een nieuwe uitgave van de brieven IX-XIV. Onder de Latijnse tekst van de brieven is een bronnenapparaat opgenomen waarin gewezen wordt op de teksten die Abaelard citeert en op plaatsen in zijn oeuvre waar hij dezelfde teksten aanhaalt. Een kritisch apparaat legt verantwoording af van de relevante variantlezingen der tekstgetuigen en geeft aan waar deze editie verschilt van voorgaande.

9698
1983